

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE DOCTORAT: FILOLOGIE**

PERSONAJUL ABSENT ȘI POETICA ABSENȚEI ÎN LITERATURĂ

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**COORDONATOR ȘTIINȚIFIC:
PROF. UNIV. DR. HABIL. ANGELO MITCHIEVICI**

**STUDENT-DOCTORAND:
STOICA MĂDĂLINA**

2021

CUPRINS

CUPRINS.....	2
ARGUMENT	Error! Bookmark not defined.
Absența – un concept în devenire. Limite, metode, negocieri epistemologice.....	Error! Bookmark not defined.
INTRODUCERE.....	Error! Bookmark not defined.
I. DEFINIȚIILE ABSENȚEI. SITUAAREA ÎN INTERVAL.....	Error! Bookmark not defined.
1. Situaarea în interval. Relația dintre „prezență” și „absență”	Error! Bookmark not defined.
2. Punere în prezență. Punere în absență.....	Error! Bookmark not defined.
3. Condiția textului. Lumi incomplete.....	Error! Bookmark not defined.
4. Câteva precizări teoretice despre personajul literar absent.....	Error! Bookmark not defined.
5. Forme și figuri ale personajului absent.....	Error! Bookmark not defined.
6. Lipsa sau „chemarea” la prezență. Dimensiunea afectivă a absenței .	Error! Bookmark not defined.
7. În căutarea personajului absent	Error! Bookmark not defined.
8. Punere în prezență. Absența ca obiect al memoriei	Error! Bookmark not defined.
8.1. Absența și „jocurile memoriei”. Perspectiva aristotelică.....	Error! Bookmark not defined.
8.2. Edmund Husserl. O fenomenologie a absenței.....	Error! Bookmark not defined.
8.3. Maurice Merleau-Ponty și Jean-Paul Sartre. Vizibil și invizibil.	Error! Bookmark not defined.
8.4. Paul Ricoeur și „supraviețuirile” absenței. Reamintirea, recunoașterea, reminiscența.....	Error! Bookmark not defined.
8.4.1. Reminding.....	51
8.4.2. Reminiscing.....	53
8.4.3. Recognizing.....	58
9. Absența și uitarea.....	Error! Bookmark not defined.
10. Obiectele absenței – un fel de „a privi” absența.....	Error! Bookmark not defined.
11. Dincolo de prezență. Dincolo de absență.....	Error! Bookmark not defined.
11.1. Mai-mult-ca-prezența.....	Error! Bookmark not defined.

11.2.	Mai-mult-ca-absența.....	Error! Bookmark not defined.
-------	--------------------------	-------------------------------------

II. IPOSTAZE ALE ABSENȚEI ÎN DRAMATURGIA SECOLULUI AL XX-LEA: SCENARIUL DE INTERPRETARE**Error! Bookmark not defined.**

1. ABSENȚA ȘI IMAGINAȚIA ROMANTICĂ. PERSONAJUL ABSENT ÎN TEATRUL LUI EUGENE O'NEILL.....**Error! Bookmark not defined.**

1.1. Eugene O'Neill și vocația absenței.....**Error! Bookmark not defined.**

1.2. Figuri spectrale în piesa *Din jale se întrupează Electra*..... **Error! Bookmark not defined.**

1.3. Absențe pe pânză**Error! Bookmark not defined.**

1.4. *Straniul interludiu* – existența în interval.....**Error! Bookmark not defined.**

1.5. Absența și mecanismele de compensare**Error! Bookmark not defined.**

1.6. Imaginația romantică.....**Error! Bookmark not defined.**

În loc de concluzii.....**Error! Bookmark not defined.**

2. TENNESSEE WILLIAMS ȘI MODELUL DEREALIZĂRII. PERSONAJUL ÎN CRIZĂ ȘI CRIZA PERSONAJULUI ÎN PIESA *UN TRAMVAI NUMIT DORINȚĂ*.. **Error! Bookmark not defined.**

2.1. Tennessee Williams și poetica absenței – între lipsă și exces**Error! Bookmark not defined.**

2.2. Gorgonele lui Tennessee Williams: personajul în criză și criza personajului **Error! Bookmark not defined.**

2.3. Dorința – condiția unei absențe fundamentale.....**Error! Bookmark not defined.**

2.4. Modelul derealizării și falsa necesitate.....**Error! Bookmark not defined.**

2.5. Absența și premisele dezechilibrului.....**Error! Bookmark not defined.**

2.6. Blanche DuBois și relațiile de familie**Error! Bookmark not defined.**

2.7. Absența și proiectul derealizării. Între realitate și iluzie **Error! Bookmark not defined.**

2.8. Blanche DuBois și vocația eșecului.....**Error! Bookmark not defined.**

În loc de concluzii.....**Error! Bookmark not defined.**

3. EUGÈNE IONESCO ȘI POETICA ABSURDULUI. CREAȚIA IONESCIANĂ ÎNTRE *MAI-MULT-CA-PREZENȚA* ȘI *MAI-MULT-CA-ABSENȚA* . **Error! Bookmark not defined.**

3.1.	Absența și absurdul	Error! Bookmark not defined.
3.2.	Ionescu vs. Ionesco	Error! Bookmark not defined.
3.3.	Căutându-l pe Mallot sau vocația absurdului	Error! Bookmark not defined.
3.4.	Limbajul absurd. Instalarea în clișeu	Error! Bookmark not defined.
3.5.	Mai-mult-ca-prezența: acte de comunicare absurde	Error! Bookmark not defined.
3.6.	Mai-mult-ca-prezența: butaforia teatrului absurd ...	Error! Bookmark not defined.
3.7.	Mai-mult-ca-absența: identități absurde.....	Error! Bookmark not defined.
3.8.	Farsa tragică. Punerea în scenă a absențelor.....	Error! Bookmark not defined.
	<i>În loc de concluzii</i>	Error! Bookmark not defined.
4.	SAMUEL BECKETT ȘI REVOLUȚIA GODOT-CENTRISTĂ. CĂTRE O POETICĂ A ABSENȚEI ÎN PIESEA AȘTEPTÂNDU-L PE GODOT.....	
4.1.	Absență. Sans. Lessness	Error! Bookmark not defined.
4.2.	Așteptându-l pe Godot – de la parabolă la farsă și invers.....	Error! Bookmark not defined.
4.3.	Godot: de la cine la de ce.....	Error! Bookmark not defined.
4.4.	<i>Expecto, ergo sum</i> sau drama așteptării.....	Error! Bookmark not defined.
4.5.	Chemarea la prezență. Chemarea la absență	Error! Bookmark not defined.
4.6.	<i>Vorbesc, deci sînt</i> sau mai-mult-ca-prezența.....	Error! Bookmark not defined.
4.7.	Contrapunct. Absența ca tăcere.....	Error! Bookmark not defined.
4.8.	Spațiul și timpul absenței.....	Error! Bookmark not defined.
	<i>În loc de concluzii</i>	Error! Bookmark not defined.
	CONCLUZII	Error! Bookmark not defined.
	BIBLIOGRAFIE	Error! Bookmark not defined.

Rezumatul tezei de doctorat

Cuvinte-cheie: *absență, prezență, lipsă, personaj literar, funcțiile personajului, modele de reprezentare, memorie, dramaturgie, modernitate.*

Conceptul de *absență* în literatură lasă descoperită astăzi o perspectivă a criticii incapabilă să își fixeze cu precizie obiectul de studiu. Încercarea de panoramare a stadiului actual al cercetărilor ce au focalizat *absența* a scos la iveală o imaginea de ansamblu mai degrabă restrânsă. Lipsa unor studii fundamentale care să abordeze această fascinație a absenței se datorează, în primul rând, faptului că avem de a face cu un concept neautorizat încă de teoriile literare – altfel spus, un concept aflat „în formare”. Mai mult decât atât, noțiunea de *absență* nu aparține unei tradiții epistemologice care să o revendice cu autoritate. Din acest motiv, la momentul actual, termenul este parțial recuperabil dintr-o serie de discursuri precum cel filozofic, literar, istoric sau psihanalitic. Cu toate acestea, în ciuda faptului că ne aflăm în fața unui termen rezistent la teoretizare, am considerat că *absența* este un concept care merită să fie „chemat” la prezență pentru a evidenția complexitatea textelor literare și a felului în care acestea speculează relația dialectică dintre vizibil și invizibil.

Plecând de la premisele mai sus menționate, am abordat problema specifică fascinației în fața „ascunsului”, așa cum o numește Jean Starobinski, în încercarea de a găsi acele situații în care studiul absenței devine semnificativ pentru lectura textului literar. Ne-am poziționat cu precauție față de un termen pe care ne-am propus să îl îndepărtăm din zona unei critici impresioniste către o zonă de cercetare cu autoritate epistemologică. Astfel, studiul și-a propus să aducă în prim plan o serie de interogații specifice unei literaturi care, la jumătatea secolului al XX-lea, îl așteaptă pe Godot sau invită pe *Scaunele* ionesciene niște oaspeți invizibili: la ce ne servește discuția despre *absență* în studiile literare? În ce termeni putem vorbi despre ceva sau cineva ce, în niciun moment, nu își face apariția în scenă? Care este dinamica dintre *prezență* și *absență*? De ce este relevantă discuția despre absență în contextul actual al cercetărilor literare?

Lucrarea de față, *Personajul absent și poetica absenței în literatură*, a avut drept principal obiectiv descoperirea unui plan de profunzime a termenului în reflecțiile asupra literaturii secolului al XX-lea, în sens general, și, în sens restrâns, asupra dramaturgiei. Înainte de toate, am reușit să descoperim un câmp de posibilități în care putem construi în jurul absenței. Astfel,

pentru a descărca ideile despre absență în contextul specific al modernității, în prima parte a tezei am recuperat termenul dintr-o serie de direcții epistemologice precum filozofia, psihologia, psihanaliza, artele plastice, cinematografia și lista poate continua.

Conceptul rămas într-o zonă neglijată a teoriei literare a fost surescitat în câteva rânduri, dacă nu în mod ținut, măcar ca obiectiv secundar, de exegeze remarcabile care au decelat idei valoroase despre absență și funcțiile personajului absent, printre care amintim și noi studiul lui William Gruber, *Offstage Space, Narrative, and the Theater of the Imagination*, volumul *Reassessing the Theater of the Absurd: Camus, Beckett, Ionesco, Genet and Pinter* scris de Michael Y. Bennett sau studiul lui L. A. C. Dobrez, *The Existential and Its Exits: Literary and Philosophical Perspectives on the Works of Beckett, Ionesco, Genet and Pinter*.

Un reglaj teoretic al conceptelor și termenilor folosiți în analiza textelor a urmărit totodată un reper condiționat de două nume de referință ale teatrologiei: Anne Ubersfeld și Patrice Pavis. Așadar, reflecțiile ce vizează personajul absent au focalizat, în mod deosebit, genul dramatic, pentru că e în natura dublei enunțări a dramaturgiei să îndemne provocator la chestionarea limitelor dintre spațiul vizibil și spațiul invizibil. Astfel, prin natura sa policentrică, personajul creditează un paradox pe care ne-am propus să îl explorăm: o absență „prezentă” în text, la nivel discursiv, și invizibilă sau nevăzută în scenă. Din aceste considerente, o dialectică ce a însoțit demersul a fost aceea dintre *prezență* și *absență*, motiv pentru care am plasat întotdeauna discursul „în interval”, împrumutând metoda care îi servește lui Andrei Pleșu în discursul despre ființele nevăzute (*Despre îngeri*).

Un termen ale cărui sensuri nu pot fi cu ușurință precizate ridică o serie de dificultăți. Chiar și cu o deschidere semantică parțială, *absența* poate fi înlocuită, pe rând, de fragmentaritate, incompletitudine, neant, nimic, inexistent și așa mai departe. Astfel, în prima parte a studiului, *Definițiile absenței. Situarea în interval*, o primă direcție care ne-a preocupat a fost reprezentată de precizarea sensurilor acestui termen. Definirea conceptului de *absență* se impune pentru a înțelege ce păstrăm și ce lăsăm în afara lentilei focale și pentru o mai bună utilizare a sa în lectura literaturii. Depășind simpla convenție de tip *hic et nunc*, a ceva ce este absent pentru că nu se află *aici* și nu se află *acum*, am convenit că o definiție cu care putem opera în studiul de față este aceea care aduce în prim plan și o dimensiune subiectivă – ceva este absent doar în măsura în care lipsește cuiva sau în măsura în care este „chemat” să fie prezent, în termenii lui Starobinski.

Din acest motiv, o direcție pe care am urmat-o în discuția despre *absență* a fost înscrierea termenului în „jocurile” memoriei pentru a observa cum ceea ce a trecut în *absență* rămâne legat de *prezență*, în mod indisociabil, prin amintire. Ideile despre *absență* și felul în care aceasta este adusă în *prezență* a fost trecută prin reflecția despre memorie recuperată în tradiția filozofică începând de la Aristotel și terminând cu Friedrich Husserl, Maurice-Merleau Ponty, Jean-Paul Sartre sau Paul Ricoeur. Tot aici ne-am angajat să găsim dincolo de structura prolixă a binomului *prezență – absență* sau *vizibil – invizibil* o formă de a transfera discuția dintr-o zonă cu un grad ridicat de abstractizare într-o formă recuperabilă la nivelul textului prin semne și discursuri care poartă o strânsă legătură cu absența: fotografia, portretul, parfumul, etc.

Dincolo de acest prim obiectiv de definire a termenului, am reușit să inserăm în capitolul introductiv două noi concepte care să ne ajute să nuanțăm în jurul acestei dinamici dintre *prezență* și *absență*: *mai-mult-ca-prezența* și *mai-mult-ca-absența*. Termenii ne-au fost utili în a discuta despre acele situații care depășesc definițiile despre *prezență*, respectiv *absență*. Astfel, am introdus de la acest moment înainte acele perspective asupra unei prezențe accentuate, superflue, redundante (*mai-mult-ca-prezența*), respectiv a unei insuficiente prezențe sau a unui tip de inexistență resimțit ca lipsă (*mai-mult-ca-absența*).

Istoria literară ne propune o galerie de personaje absente începând de la Antichitatea grecească și până în prezent. O sistematizare de o asemenea amploare devine inoperabilă și, în același timp, incongruentă cu finalitățile propuse. Ne-am oprit cu mai mare atenție asupra dramaturgiei de secol XX. Pe lângă rațiunile economice ale acestui decupaj, am motivat alegerea acestei perioade în felul următor: este perioada din istoria dramaturgiei care impune în modul cel mai original personajul absent drept strategie de lucru în unele dintre cele mai cunoscute piese din repertoriul începutului de secol XX.

Având în vedere aceste considerente, decupajul pe care l-am socotit benefic în a expune polimorfismul acestei identități textuale a cuprins opere aparținând lui Eugen Ionescu, Eugene O'Neill, Tennessee Williams și Samuel Beckett. Avem, în schimb, certitudinea faptului că puteam așeza pe același eșichier și alte nume sonore ale dramaturgiei precum Luigi Pirandello, Edward Albee sau Jean Anouilh, doar pentru a aminti câțiva.

În a doua parte a tezei, *Ipostaze ale absenței în dramaturgia secolului al XX-lea: scenarii de interpretare*, principalul obiectiv a fost reprezentat de analiza formelor și figurilor personajelor absente, așa cum sunt reprezentate într-o selecție de piese reprezentative pentru

tema aleasă. Primul capitol care deschide seria analizelor îi este dedicat lui Eugene O'Neill. *Absența și imaginația romantică. Personajul absent în teatrul lui Eugene O'Neill* este capitolul în care ne-a preocupat să vedem strategiile de construcție a personajului absent în două dintre cele mai cunoscute piese ale dramaturgului american: *Din jale se întrupează Electra* și *Straniul interludiu*. Într-o primă etapă, personajul este creat *in praesentia*, în relație cu celelalte personaje, pentru ca ulterior acesta să fie evacuat din scenă, să fie trecut *in absentia*, lăsând loc undei de șoc specifice pierderilor majore. Punctul focal al capitolului îl reprezintă strategiile de punere în prezență a ceva ce a încetat să mai existe și modalitățile de a supraviețui pierderii. Astfel, regăsim două strategii importante: imaginația romantică și alteritatea compensativă. Dacă prima pune în exercițiu capacitatea personajului prezent de a se insera într-un narativ fictiv în care existența sa continuă alături de amintirea personajului absent, cu ajutorul imaginației romantice, a doua strategie propune perspectiva în care se realizează un transfer identitar între cel absent și un personaj prezent care va funcționa drept o punere în prezență, o așezare în corp a spiritului cuiva absent.

Al doilea capitol intitulat *Tennessee Williams și modelul derealizării. Personajul în criză și criza personajului în piesa Un tramvai numit dorință* explorează absența în relație strânsă cu profilul psihologic al personajelor. Exegeza angrenează un limbaj teoretic împrumutat din aparatul epistemologic rafinat de gândirea filosofică și psihanalitică a lui Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Jacques Lacan sau Emmanuel Levinas. În drama *Un tramvai numit dorință*, Tennessee Williams ilustrează o serie de nuanțe ale absenței: avem pe de-o parte personajele absente Allan Grey și Shep Huntleigh și, pe de altă parte, o formă de absență ca derealizare în cazul personajului feminin, Blanch DuBois. Personaje cu vocația eșecului, personajele prezente concurează prin marasmul lor, prin starea degradantă a propriei condiții, cu natura precară a instanțelor absente. Absența, în piesa lui Tennessee Williams, presupune două coordonate: avem perspectiva unei pierderi (moartea soțului lui Blanche) și perspectiva unui vis irealizabil (Blanche visează la ceva ce nu poate avea, la un salvator care, în fapt, nu există).

Al treilea capitol ne apropie de regimul unui tip de teatru care oferă o nouă proteză de sens personajului absent. *Eugen Ionescu și poetica absurdului. Creația ionesciană între mai-mult-ca-prezență și mai-mult-ca-absență* plasează termenul de *absență* într-un spațiu care nu este străin de astfel de ieșiri în decor, de ceea ce textul plasează în invizibil: teatrul absurd. Invitații bătrânilor din *Scaunele* sunt invizibili, cuțitul cu care profesorul își omoară eleva în *Lecția* poate

fi invizibil, în timp ce personajele din scenă dau dovada unei insuficiente prezențe (Oratorul din *Scaunele*). Farsa tragică pe care o propune dramaturgul de origine română deghizează lipsa în abundență (*mai-mult-ca-prezența*), în timp ce personajele nu mai au forța de a se developa în corp și rămân nevăzute (*mai-mult-ca-absența*). Limbajul devine un bun mijloc de vectorizare a unui tip de absență camuflat într-o logoree: se vorbește mult și mecanicist pentru a plomba niște lacune semnificative (cognitive, relaționale, etc.) Mai mult decât atât, termenul de absență este autorizat într-o serie de situații absurde precum căutarea unui Godot care lipsește (*Victimele datoriei*) sau proliferarea materiei unui cadavru (*Amedeu*).

Al patrulea capitol și ultimul din propunerile noastre hermeneutice îi este dedicat poate că personajului absent de cea mai mare notorietate din literatura universală: Godot. *Samuel Beckett și revoluția Godot-centristă. Către o poetică a absenței în piesa Așteptându-l pe Godot* este segmentul analitic care își propune să depășească tradiția care aproape că și-a epuizat eforturile în decelarea unei identități a Marelui Absent imaginat de Beckett, răspunzând la întrebarea cine este Godot? Deși această direcție a recuperării unei identități se dovedește și astăzi de actualitate, fertilă în propuneri și nici pe departe închisă, am considerat totuși că următoarea interogație este mai bine intenționată în relație cu obiectivele cercetării noastre: de ce este Godot? Reformulând premisa de la care plecăm, ne întrebăm, de fapt, ce anume dislocă în scenariul în care cineva prezent (Vladimir și Estragon) așteaptă pe cineva sau ceva care este absent, dar trebuie să își facă apariția (Godot). Situația absurdă nu constă în faptul că Godot nu își face apariția niciodată, ci în faptul că doi prieteni sunt ținuți în loc de promisiunea unei întâlniri care nu a fost verbalizată niciun moment, a cuiva care este *mai-mult-ca-absent*.

Natura indicibilă a personajului absent a ridicat o serie de dificultăți în elaborarea unui studiu care să sistematizeze perspectivele despre absență într-o manieră care să confere aderență și relevanță utilizărilor conceptului în literatură. Cu toate acestea, studiul de față reușește să ofere nuanțe inedite termenului de absență, perspectivă care lasă deschisă explorării o temă insuficient cercetată în dramaturgie.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Bibliografie primară:

- Beckett, Samuel. *Așteptându-l pe Godot*. Traducere de Gellu Naum. București: Editura Univers, 1970.
- . *Lessness*. London: Calder & Boyars, 1970.
- . *Opere II. Murphy. Watt. Vis cu femei frumoase și nu prea*. Trans. Veronica D. Niculescu. Iași: Editura Polirom, 2012.
- . *Opere III. Molloy. Malone murind. Nenumitul*. Trans. Ileana Cantuniari Gabriela și Constantin Abăluță. Iași: Editura Polirom, 2011.
- . *Sfârșit de partidă*. Trans. Ștefana Pop. Cluj: Editura Apostrof, 2000.
- Ionesco, Eugène. *Ucigași fără simbrie. Teatru*. Traducere de Dan C. Mihăilescu. Vol. II. București: Editura Univers, 1995.
- . *Victimele datoriei. Teatru*. Traducere de Dan C. Mihăilescu. Vol. I. București: Editura Univers, 1994.
- O'Neill, Eugene. *Teatru*. Traducere de Costache Popa, Elena Galaction, Sima Zamfir, Ioan Comșa Petru Comarnescu. Vol. I. București: Editura pentru Literatură Universală, 1968.
- O'Neill, Eugene. *Teatru*. Traducere de Petru Comarnescu și Margareta Sterian. Vol. II. București: Editura pentru Literatură Universală, 1968.
- Williams, Tennessee. *Teatru*. Traducere de Anda Boldur, Dana Crivăț, Mihnea Gheorghiu. București: Editura Univers, 1978.
- Williams, Tennessee. "Un tramvai numit dorință." *Teatru american contemporan*. Traducere de Dorin Dron. Vol. 2. București: Editura pentru Literatură Universală, 1967. 109-212.
- . *Un tramvai numit dorință. Trandafirul tatuat. Noaptea iguanei*. Trans. traducere de Antoaneta Ralian. București: Editura ART, 2018.

Bibliografie critică:

- Adam, Jean-Michel și Françoise Revaz. *Analiza povestirii*. Traducere de Sorin Pârvu. Iași: Institutul European, 1999.
- Adler, Thomas P. *A Streetcar Named Desire: The Moth and the Lantern*. Boston: Twayne, 1990.
- Aristotel. *De anima. Parva naturalia*. Traducere de N. I. Ștefănescu, Șerban Mironescu and Constantin Noica. București: Editura Științifică, 1996.
- . *Poetica*. Traducere de acad. prof. C. Balmuș. București: Editura Științifică, 1957.
- Auerbach, Erich. *Mimesis. Reprezentarea realității în literatura occidentală*. Trans. I. Negoitescu. Iași: Editura Polirom, 2000.
- Bachelard, Gaston. *Poetica spațiului*. Traducere de Irina Bădescu. Pitești: Editura Paralela 45, 2003.
- Badiou, Alain. *On Beckett*. Trans. Alberto Toscano and Nina Power. Manchester: Clinamen Press, 2003.
- Balotă, Nicolae. *Labirint. Eseuri critice*. București: Editura Eminescu, 1970.
- . *Lupta cu absurdul*. București: Editura Univers, 1971.
- Beckett, Samuel. *Proust*. Traducere de Vlad Russo. București: Editura Humanitas, 2004.
- Barck, Karlheinz et al. *Ästhetische Grundbegriffe (ÄGB). Historisches Wörterbuch in sieben Bänden*. Vols. Band 1. Absenz - Darstellung. Stuttgart: Verlag J. B. Metzler, 2010.

- Barry, Elizabeth. *Beckett and Authority. The Uses of Cliché*. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Barthes, Roland. *Camera luminoasă. Însemnări despre fotografie*. Traducere de Virgil Mleşniță. ediția a II-a. Cluj: Editura Idea Design & Print, 2009.
- Battaglia, Salvatore. *Mitografia personajului*. Traducere de Alexandru George. București: Editura Univers, 1976.
- Bennett, Michael Y. *Reassessing the Theatre of the Absurd. Camus, Beckett, Ionesco, Genet, and Pinter*. New York: Palgrave Macmillan, 2011.
- Bigsby, C.W.E. *Modern American Drama, 1945-2000*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2004.
- Bloom, Harold (ed.). *Tennessee Williams - Updated Edition*. New York: Bloom's Literary Criticism, 2007.
- Cap-Bun, Marina. *Între absurd și fantastic. Incursiuni în apele mirajului*. Pitești: Editura Paralela 45, 2001.
- . "The Fantastic Presences-Absences in The Chairs by Eugène Ionesco." *Analele Universității "Ovidius" din Constanța. Seria Filologie* Vol. XXIII.nr. 1 (2012): pp. 163-172.
- Corbin, Alain, Jean-Jacques Courtine and Georges Vigarello (coord.). *Istoria corpului*. Traducere de Simona-Aida Manolache, Gina Puică, Giuliano Sfichi, Muguraș Constantinescu. Vol. I. De la Renaștere la Secolul Luminilor. București: Editura Art, 2008.
- Deleanu, Horia. *Teatru – Antiteatru – Teatru*. București: Editura Cartea Românească, 1972.
- Dobrez, L. A. C. *The Existential and Its Exits: Literary and Philosophical Perspectives on the Works of Beckett, Ionesco, Genet and Pinter*. London: Bloomsbury Publishing Plc., 2013.
- Eagleton, Terry. *How to Read Literature*. London: Yale University Press, 2013.
- Eco, Umberto. *Lector in fabula*. Traducere de Marina Spalas. București: Editura Univers, 1991.
- . *Limitele interpretării*. Traducere de Ștefania Mincu și Daniela Bucșă. Constanța: Editura Pontica, 1996.
- . *Opera deschisă*. Traducere de Cornel Mihai Ionescu. București: Editura pentru Literatură Universală, 1969.
- Eliade, Mircea. *Aspecte ale mitului*. Traducere de Paul G. Dinopol. București: Editura Univers, 1978.
- Esslin, Martin. *The Field of Drama. How The Signs of Drama Create Meaning on Stage and Screen*. London: Methuen Publishing Ltd, 1987.
- . *The Theatre of the Absurd*. New York: Anchor Books. Doubleday & Company, Inc., 1961.
- Forster, E. M. *Aspecte ale romanului*. Traducere de Petru Popescu. București: Editura pentru Literatură Universală, 1968.
- Foucault, Michel. *Cuvintele și lucrurile*. Traducere de Bogdan Ghiu și Mircea Vasilescu. București: Editura Univers, 1996.
- Freud, Sigmund. *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*. Traducere de Dr. Leonard Gavrilu. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1990.
- . *Trei eseuri privind teoria sexualității*. Traducere de Nicolae Anghel. București: Editura Măiastra, 1991.
- Gordon, Lois G. *Reading Godot*. New Haven and London: Yale University Press, 2002.
- Greimas, A. J. *Despre sens: eseuri semiotice*. Traducere de Maria Carpov. București: Editura Univers, 1975.
- Gruber, William. *Offstage Space, Narrative, and the Theatre of the Imagination*. New York: Palgrave Macmillan, 2010.

- Hirsch, Foster. *A Portrait of The Artist*. Port Washington, N.Y. / London: Kennikat Press Corp., 1979.
- Husserl, Edmund. *Criza umanității europene și filosofia (și alte scrieri)*. Traducere de Alexandru Boboc. Cluj-Napoca: Editura Grinta, 2009.
- . *Meditații carteziene*. Traducere de Aurelian Crăiuțu. București: Editura Humanitas, 1994.
- . *Phantasy, Image Consciousness, and Memory (1898–1925)*. Trans. John B. Brough. Vol. XI. Dordrecht, The Netherlands: Springer, 2005.
- Ionesco, Eugène. *Note și contranote*. Traducere de Ion Pop. București: Editura Humanitas, 1992.
- . *Prezent trecut, trecut prezent*. Traducere de Simona Cioculescu. ediția a II-a. București: Editura Humanitas, 2018.
- Jean-Blain, Marguerite. *Eugène Ionesco: mistic sau necredincios?* Traducere de Monica Grădinaru. București: Editura Curtea Veche, 2010.
- Le Breton, David. *Antropologia corpului și modernitatea*. Traducere de Doina Lică. Timișoara: Editura Amarcord, 2002.
- . *Despre tăcere*. Traducere de Constantin Zaharia. București: Editura ALL Educațional, 2001.
- Levinas, Emmanuel. *Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate*. Traducere de Marius Lazurca. Iași: Editura Polirom, 1999.
- Merleau-Ponty, Maurice. *Fenomenologia percepției*. Traducere de Ilieș Câmpeanu și Georgiana Vătăjelu. Oradea: Editura Aion, 1999.
- . *The Visible and the Invisible*. Trans. Alphonso Lingis. Evanston: Northwestern University Press, 1968.
- Pandolfi, Vito. *Istoria teatrului universal*. Traducere de Lia Busuioceanu și Oana Busuioceanu. Vol. IV. București: Editura Meridiane, 1971.
- Patapievici, Horia-Roman. *Omul recent*. București: Editura Humanitas, 2001.
- . *Partea nevăzută decide totul*. București: Editura Humanitas, 2015.
- Paulhan, Jean. *Florile din Tarbes sau Teroarea în Litere*. Traducere de Adrian Tudurachi. Iași: Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza", 2015.
- Pleşu, Andrei. *Despre îngeri*. București: Editura Humanitas, 2003.
- . *Minima moralia*. București: Editura Cartea românească, 1988.
- Punday, Daniel. *Narrative Bodies: Toward a Corporeal Narratology*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.
- Ricoeur, Paul. *Memoria, istoria, uitarea*. Traducere de Ilie Gyuresik și Margareta Gyuresik. Timișoara: Editura Amarcord, 2001.
- Saddik, Annette J. *Tennessee Williams and The Theatre of Excess. The Strange, The Crazyed, The Queer*. UK: Cambridge University Press, 2015.
- Sartre, Jean-Paul. *Ființa și neantul. Eseu de ontologie fenomenologică*. Traducere de Adriana Neacșu. Pitești: Editura Paralela 45, 2004.
- . *Imaginația*. Traducere de Narcisa Șerbănescu. Oradea: Editura Aion, 1997.
- Seiler, Sascha. *Zwischen Anwesenheit und Abwesenheit*. Stuttgart: J. B. Metzler Verlag, 2016.
- Șklovski, Viktor Borisovici. "Arta ca procedeu." *Ce este literatura? Școala formală rusă (Antologie)*. Traducere de Mihail Nasta. București: Editura Univers, 1983. 382-396.
- Sontag, Susan. *Despre fotografie*. Traducere de Delia I. Zahareanu. București: Editura Vellat, 2014.
- Starobinski, Jean. *Melancolie, nostalgie, ironie*. Traducere de Angela Martin. București: Editura Meridiane, 1993.

- . *Textul și interpretul*. Traducere de Ion Pop. București: Editura Univers, 1985.
- Surer, Paul. *Teatrul francez contemporan*. Traducere de Sanda Râpeanu. București: Editura pentru Literatură Universală, 1968.
- Thomson, Stephen. "IT'S NOT MY FAULT SIR': The Child, Presence and Stage Space in Ubersfeld, Anne. *Reading Theatre*. Trans. Frank Collins. Toronto: University of Toronto Press, 1999.
- . *Termenii cheie ai analizei teatrului*. Traducere de Georgeta Loghin. Iași: Institutul European, 1999.
- Vianu, Tudor. *Arta prozatorilor români*. București: Editura Lider, 1999.
- Vodă-Căpușan, Maria. *Dramatis personae*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1980.
- Zamfirescu, Ion. *Panorama dramaturgiei universale*. București: Editura Enciclopedică Română, 1973.